

УДК 336.717.3

В. В. Герасименко, к. е. н., Науково-дослідний інститут Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, м. Київ;

Р. А. Герасименко, к. е. н., доцент, Донецький національний університет

ИНДЕКСИ ДЕПОЗИТНОГО ВІДСОТКА ЯК ІНДИКАТОРИ ПРИВАБЛИВОСТІ БАНКУ ДЛЯ РОЗМІЩЕННЯ ГРОШОВИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ

В статті викладено предмет дискусії та обґрунтовано точку зору авторів щодо визначення поняття «заощадження населення»; визначено конкурентів банків на ринку приватних вкладів; розкрито механізм використання індексів депозитних відсотків для оцінки привабливості банку для розміщення грошових заощаджень населення; внесено пропозиції щодо використання інструментів комунікаційної політики для більше активного залучення коштів фізичних осіб в активний банківський оборот.

Ключові слова: заощадження населення, банк, інвестиційний ресурс, банківські ресурси; індекс ставок депозитів.

Табл. 6, літ. 36.

В. В. Герасименко, Р. А. Герасименко

ИНДЕКСЫ ДЕПОЗИТНОГО ПРОЦЕНТА КАК ИНДИКАТОРЫ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ БАНКА ДЛЯ РАЗМЕЩЕНИЯ ДЕНЕЖНЫХ СБЕРЕЖЕНИЙ НАСЕЛЕНИЯ

В статье изложен предмет дискуссии и обоснована точка зрения авторов по определению понятия «сбережение населения»; определены конкуренты банков на рынке частных вкладов; раскрыт механизм использования индексов депозитных процентов для оценки привлекательности банка для размещения в нем денежных сбережений населения, внесены предложения по использованию инструментов коммуникационной политики для более активного привлечения средств физических лиц в активный банковский оборот.

Ключевые слова: сбережение населения, банк, инвестиционный ресурс, банковские ресурсы; индекс ставок депозитов.

V. V. Gerasymenko, R. A. Gerasymenko

DEPOSIT INTEREST INDEXES AS INDICATORS OF BANK'S ATTRACTIVENESS FOR HOUSEHOLD SAVINGS ALLOCATION

The article was devoted to subject of dispute and was proved author's definition of «household savings». It was defined banks competitors in the retail deposit market and was disclosed the mechanism of deposit interest indexes applying to measure the bank's attractiveness for accumulation household savings in it. The author proposed suggestions on communication policy indexes applying for more active involvement of household savings into bank's turnover.

Keywords: household savings, bank, investment resource, bank resource, deposit rate index.

Постановка проблеми. В умовах світової фінансово-економічної нестабільності досить актуально залишається проблема пошуку внутрішніх джерел фінансування росту економіки країни, серед яких особливе місце займають заощадження на-

селення. Їх акумулювання через банківську систему дає можливість консолідовано направляти кошти приватних вкладників на розвиток національної економіки. За рахунок внесків фізичних осіб кредитується підприємства промисловості, сільськогосподарства, транспорт, житлове будівництво й інші галузі економіки. Тим самим, заощадження громадян, надходячи в обіг, підтримують відтворення, сприяють його прискоренню, росту національного доходу, і як слідство, підвищенню добробуту суспільства. Крім того, процес залучення доходів фізичних осіб у банківські установи є одним з механізмів «зв'язування» випущеної в обіг готівки, що впливає на стримування інфляції. У зв'язку із цим, залучення заощаджень населення в активний банківський оборот є однієї зі стратегічних завдань банківської системи в цілому й кожного окремого банку зокрема. Станом на 01.05.2013 р. кошти населення становили 39,9% загальної суми зобов'язань банків України [1]. У той же час у позабанківському обороті перебувало 214473 млн. грн. (26,2% загальної грошової маси в обороті), значна частина яких тезаврована населенням. У результаті цього економіка країни недоотримує важливий інвестиційний ресурс для нарощування обсягів виробництва та його реконструкції, відновлення основних фондів, розширення асортименту продукції тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі дослідженнями грошових заощаджень населення займаються багато вітчизняних і закордонних учених. Так, з'ясуванню їх сутності присвячені наукові праці М. Алексєєнко [2], Ю. Белугіна [3], І. Кузіва [4], Д. Буркальцевої [5], Г. Калача [6], Т. Ільченко [7], О. Шаманської [8]. Роль, фактори формування та методи стимулювання заощаджень населення розглядаються у наукових працях Пітера Роуза [9], Ю. Кашина [10], М. Свердіна [11], В. Ворошила [12], А. Олейника [13], Девіда Д. Ван-Хауза, Роджерса Лерой Міллера [14], Г. Коцюрубенка [15]. Дослідження макроекономічних цілей та наслідків формування заощаджень населення проводять В. Бандера, В. Буняк, О. Ватаманюк, Н. Дорофєєва, Т. Коротка [16]. Питання використання заощаджувального потенціалу населення, як інвестиційного ресурсу економіки і банків, є предметом наукових інтересів таких вчених, як: В. Жупанина [17], О. Франченка [18], В. Карковської [19], С. Аржевітіна [20], О. Вовчак [21], Л. Вароди [22], Я. Петренка [23], М. Савлука [24], Ватаманюка [25] тощо.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Віддаючи належне вище зазначеним та іншим ученим, слід зазначити, що в економічній науці дотепер залишається дискусійним термінологічний апарат заощаджень населення, не повною мірою проаналізовані особливості участі коштів приватних вкладників у формування ресурсів банків в умовах фінансово-економічної кризи й стабілізації економічної ситуації в країні; недостатніми залишаються практичні рекомендації з оцінки привабливості банку для розміщення в ньому грошових заощаджень фізичними особами і використання інструментів цінової і комунікаційної політики для більше активного залучення коштів населення в активний банківський оборот.

Метою дослідження є поглиблення теоретичних досліджень заощаджень населення та визначення рівня їх дохідності і захищеності від ризику неповернення на основі використання індексу відсоткових ставок по депозитам фізичних осіб.

Основні результати дослідження. Заощадження населення, що осідають на рахунках у банках, неоднорідні. Вони залучаються банками на умовах до запитання або на терміновій основі, як у національній, так і в іноземній валюті. Залежно від строків їх акумуляції визначається стабільність ресурсної бази банків і можливості маневрувати ресурсами для одержання доходів і прибутку від їх розміщення в активи. У цьому зв'язку представляється важливим з'ясувати сутність грошових заощаджень населення, у визначення якої серед учених немає єдності поглядів.

У найбільш загальному виді економісти визначають заощадження, як «частину доходу, що залишається після сплати податків і не споживається» [26, с. 106], як «різницю між використаним індивідуумом доходом і його видатками на споживання» [27, с. 622] або, як «надлишок доходу над тим, що витрачено на споживання. Розуміти під

цим терміном що-небудь інше було б, звичайно, дуже незручно й привело б до плутанини» [28, с. 78].

Отже, західні вчені трактують заощадження, насамперед, як «дохід, що домашні господарства (і компанії) прагнуть не витратити, а відкласти на майбутнє [29, с. 575].

Російський учений В. Белугін справедливо вказує, що заощадження — це тимчасово вільна, не використана на поточні потреби частина особистого доходу, що вкладається громадянами в кредитні установи або залишається на руках у населення й накопичується [3, с.4]. Він наголошує на тому, що в остаточному підсумку, заощадження все-таки будуть спрямовані на споживання, але в майбутніх періодах. По-суті, на цих же позиціях у розкритті даного поняття стоїть російський учений Ю. Кашин [9, с. 7], а також такі українські вчені, як М. Алексєнко [2, с. 8], В. Бандера, В. Буняк, О. Ватаманюк, Н. Дорофєєва, Т. Коротка [15, с. 243]. Разом з тим вони вважають, що грошові заощадження населення можуть формуватися не тільки за рахунок скорочення споживання, але й зростання доходів фізичних осіб.

За формою, заощадження — це частина не спожитого в поточному періоді сукупного доходу домогосподарств, що при організованій формі може трансформуватися в інвестиційні видатки (видатки, спрямовані на приріст фінансових активів домогосподарств), а при неорганізованій формі — виводяться на деякий період часу з обороту (осідають на «руках» у населення).

Беручи до уваги те, що між сутністю, явищем, змістом і формою існує тісний діалектичний взаємозв'язок, грошові заощадження населення можна трактувати, як частину доходів фізичних осіб, що залишається після сплати обов'язкових платежів і здійснення поточних споживчих видатків, і яку населення вкладає, насамперед, у фінансові (рідше — нефінансові) активи з метою одержання майбутніх доходів або ж виводять на певний період часу з особистого використання з метою задоволення майбутніх потреб. Завдяки розміщенню на рахунках у банках, грошові заощадження залучаються до активного економічного обороту, у результаті чого забезпечується можливість їх трансформації в інвестиції.

Грошові заощадження населення відіграють важливу соціально-економічну роль. Найбільше глибоко й всебічно вона вивчена М. Савлуком, який виділив фінансовий, соціальний, економічний і політичний аспекти цієї проблеми [24, с. 243].

Значення грошових заощаджень населення з фінансової сторони складається в забезпеченні необхідними ресурсами функціонування фінансового ринку, тому що левова частина заощаджень приватних осіб трансформується в інвестиції саме через механізм фінансового ринку.

Соціальне їх значення пов'язане з тим, що вони забезпечують страхову захищеність фізичних осіб на випадок непередбачених подій і сприяють підвищенню життєвого рівня населення [24, с. 10].

Економічне значення грошових заощаджень населення проявляється в тому, що з їх формування розвиваються й різноманітяться потреби людей, що відповідно підсилює мотивацію до праці й підвищенню її продуктивності [15].

Політичне значення особистих заощаджень пов'язане з формуванням потужного середнього класу, як гаранта соціально-економічної й політичної стабільності в суспільстві [24, с.10]. У цьому зв'язку представляється доцільним проаналізувати участь коштів фізичних осіб у формуванні ресурсів банків України у взаємозв'язку зі грошовими доходами, грошовими видатками і альтернативними організаційними формами грошових заощаджень населення.

Насамперед з'ясуємо, яку частину доходів населення України направляє для створення заощаджень, для чого використаємо дані, подані у табл. 1.

Як бачимо, в 2007–2012 рр. співвідношення між доходами й заощадженнями населення України відрізнялися високою динамічністю. Найбільша частина доходів населення направлялася в заощадження в 2010 р., проте з наступного року відзначається зниження цього показника. У 2012 р. на заощадження населення України спрямувало тільки 7,4% своїх доходів.

Таблиця 1

Співвідношення доходів і заощаджень населення України в 2007-2012 р. [1]

Показники	Роки					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Доходи населення, млн грн.	623 289	845 641	894 286	1101015	1266753	1407197
Витрати населення й заощадження, млн грн.	623 289	845 641	894 286	1101015	1266753	1407197
Витрати населення, млн грн.	575 510	793 630	813 909	939308	1143630	1302637
у т. ч. заощадження:						
а) млн грн.	47779	52011	80 377	161867	123123	104560
б) в % до доходів населення	7,7	6,2	9,5	14,7	9,7	7,4

Заощадження населення можуть мати різні організаційні форми, але основна їх частина акумулюється через фінансовий ринок, найважливішим структурним елементом якого є ринок депозитних послуг банків для фізичних осіб. Динаміку грошових доходів й обсягів коштів населення, залучених банками України характеризує табл. 2, з якої видно, що протягом періоду, який аналізується, мало місце постійне зростання доходів і витрат населення України. Обсяги вкладів населення в банках зростають (крім 2009 р.). З 01.01.2008 р. по 01.01.2013 р. вони збільшилися у 1,7 рази, з 213219 млн грн. до 364003 млн грн. Протягом цього періоду заощадження населення зросли у 2,2 рази (відповідно з 47779 млн грн. до 104560 млн грн.).

Таблиця 2

Динаміка доходів, витрат і внесків населення в установах банківської системи України в 2007-2011 р. [1]

Показники	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Доходи населення у % до попереднього періоду*	135,7	105,8	123,1	115,1	111,1
Витрати населення у % до попереднього періоду*	137,9	102,6	115,4	121,8	113,9
Заощадження населення у % до попереднього періоду	108,6	154,5	201,4	76,1	84,9
Внески фізичних осіб у банках у % до попереднього періоду**	130,4	98,5	128,9	113,1	118,9

* За рік; ** на кінець року.

Проте останні два роки в країні спостерігається зниження заощаджувального потенціалу населення. У 2012 р. заощадження приватних осіб становили 64,6% від їх обсягів у 2010 р. За цих умов посилюється боротьба банків за тимчасово вільні кошти населення.

Їх конкурентами на ринку виступають не тільки інші банки, але небанківські фінансово-кредитні інститути (НБФКІ) (табл. 3).

На 31.04.2013 р. в державному реєстрі було зареєстровано 2064 небанківських фінансово-кредитних установи і 175 банків. На цю дату найбільшу чисельність фінансових установ, що залучали кошти населення, представляли кредитні спілки, кількість яких перевищувала кількість банків більше ніж у 3,5 рази. На кінець 2011 р. сума внесків членів кредитних спілок на депозитні рахунки становила 1185,5 млн. грн. та суттєво зменшилася порівняно з аналогічним періодом минулого року (на 39,0%) [30].

Державний реєстр фінансових установ в Україні [1; 30]

№ з/п	Фінансові установи	Станом на		
		31.12.2011 р.	31.12.2012 р.	31.03.2013 р.
1	Страхові компанії	442	414	414
2	Кредитні установи	691	708	719
	З них, кредитні спілки	613	717	620
	Інші кредитні установи	78	91	99
3	Ломбарди	456	473	478
4	Довірчі товариства	2	2	2
5	Фінансові компанії	251	312	324
6	Недержавні пенсійні фонди (НПФ)	96	94	89
7	Адміністратори НПФ	40	37	36
8	Інші фінансові установи	1	1	1
9	Всього небанківських фінансово-кредитних установ	1979	2041	2064
10	Кількість банків	176	176	175
11	Всього фінансових установ	2155	2217	2239

Протягом першого півріччя 2012 р. загальна сума цих внесків у кредитних спілках становила 1242,2 млн. грн., тоді як залишки коштів фізичних осіб у банках на 01.07.2012 були значно більші — 337,879 млрд. грн.[1].

У цій сфері діяльності за кількісним показником банки поступалися також страховим компаніям, кількість яких у 2011 р. перевищила кількість банків у 2,4 рази. Проте обсяги залучених ними коштів населення у 259,1 були менші цього показника по банківській системі країни [30].

Конкурентами банкам на ринку грошових заощаджень виступають недержавні пенсійні фонди. Їх кількість в 2011 р. була в 2 рази менше кількості банків, а обсяги акумульованих ними коштів фізичних осіб становили 50,6 млн. грн. [30] проти 306205 млн грн. залучених банками [1].

Залученням коштів населення займаються й Фонди операцій з нерухомістю (ФОН). У 2011 р. вони мобілізували 7,9 млн. грн. коштів приватних осіб [30].

Проте, не зважаючи на лідерство банків на ринку депозитних послуг для фізичних осіб, слід враховувати те, що подальше поглиблення ринкових відносин в Україні буде супроводжуватися підвищенням конкурентного тиску на банки з боку небанківських фінансово-кредитних установ у цій сфері їх діяльності. Крім того, посилюється конкуренція за тимчасово вільні кошти населення серед установ банківської системи України. Особливо гостро вона проявляється у регіонах країни з високим рівнем концентрації банків і банківських установ. Станом на кінець квітня 2013 р. в Україні діяло 175 банків, з яких 115 банків (або 65,7%) було сконцентровано в м. Києві й Київській області, 14 банків (або 8%) — у Дніпропетровській області, 10 банків (або 5,7%) — у Донецькій області, тоді як 8 областей не мали своїх банків — юридичних осіб [1]. Інтенсивність конкурентної боротьби банків за кошти фізичних осіб посилюється внаслідок присутності в банківській системі країни банків за участю іноземного капіталу. На 01.05.2013 р. частка таких банків у загальній кількості банків України становила 30,3%, а їх статутний капітал у сукупному статутному капіталі банківської системи країни досяг 37,9% [1].

В умовах посилення конкуренції на ринку депозитних послуг для фізичних осіб істотне значення у виборі вкладником банку для розміщення своїх грошових заощаджень має використання офіційної інформації про середній рівень прибутковості внеску, для чого в банківській практиці застосовуються індекси депозитного відсотка. В Україні такий індекс впроваджено з травня 2011 р. Він отримав назву «Український індекс процентних ставок по депозитах фізичних осіб» — *UIRD (Ukrainian Index of Retail Deposit Rates)* і розраховується міжнародною компанією Thomson Reuters за методикою, розробленою спільно з Національним банком України.

UIRD являє собою індикативну ставку, що розраховується в системі *Thomson Reuters* на кожний банківський день до 15:00 за київським часом, на основі номінальних ставок ринку депозитів фізичних осіб, які оголошуються провідними учасниками українського ринку банківських депозитів фізичних осіб. Список банків, які оголошують ставки, формується на підставі даних про портфель депозитів фізичних осіб, що публікуються на сайті НБУ щоквартально, і переглядається не рідше 2-х разів на рік, при цьому жодних обмежень на повторне включення банку до вказаного списку не встановлюється. До цього списку має входити 20 банків (з 30 банків, список яких подає НБУ) найбільших за розміром депозитного портфеля станом на 1 січня і 1 липня.

Протягом 10 робочих днів після отримання від НБУ інформації *Thomson Reuters* направляє новим банкам-кандидатам з числа перших двадцяти банків листа з пропозицією брати участь в *UIRD*, а також інформує банки, які виключено зі списку учасників. Якщо банк уже є учасником фіксингу, повторне підтвердження не відбувається. У разі відмови банку з першої двадцятки, пропозиція направляється до наступного банку зі списку. Протягом 30 робочих днів після отримання підтвердження від банку про участь в проєкті *Thomson Reuters* починає процедуру встановлення необхідного обладнання для внесення ставок в систему *Thomson Reuters* і оголошує дату початку розрахунку фіксингу з новими учасниками. Кожний банк-учасник має право припинити участь у проєкті, попередньо направивши повідомлення до представництва *Thomson Reuters* не пізніше, ніж за 3 календарні місяці до дати припинення оголошення ставок.

У разі припинення будь-яким з банків участі в проєкті, *Thomson Reuters* має право прийняти рішення про заміну такого банку на інший і, в разі прийняття такого рішення, має не пізніше, ніж за 2 календарні місяці до дати фактичної заміни поінформувати учасників ринку про майбутні зміни через засоби масової інформації. У разі заміни банку-учасника ставки, що подаються новим банком-учасником, починають враховуватися у розрахунку *UIRD* не раніше дня, що настає після останнього дня врахування ставок, наданих заміненним банком-учасником. Для розрахунку індексу використовуються номінальні ставки банку по «класичному» депозиті для стандартних сум на відповідні строки. «Класичним» вважається депозит для фізичної особи — нового вкладника, без права поповнення до кінця строку, з виплатою відсотків наприкінці строку. Банки-учасники кожний робочий день вносять у систему *Thomson Reuters* свої ставки по депозитах строком 3, 6, 9 і 12 місяців у гривні, доларах США і євро. Стандартні суми депозитів, прийняті в якості бази для вибору ставок, встановлені в українській гривні — 100000 UAH; у доларах США — 10000 USD; у євро — 10000 EUR. Для кожного строку й валюти у випадку оголошених 11 і більше ставок із їх числа відкидаються дві найнижчі й дві найвищі ставки. З тих ставок, що залишилися, розраховується середнє арифметичне значення, що і є індикативною ставкою *UIRD*. Отже, *UIRD* в цьому випадку розраховується за формулою:

$$I_{UIRD} = \sum_{i=7}^{16} \frac{DS_i}{n},$$

де DS_i — i -я ставка вкладного відсотка;

7 і 16 — мінімальна і максимальна кількість ставок депозитного відсотку, що приймається до розрахунку індексу *UIRD*;

n — кількість ставок депозитного відсотку, що приймаються до розрахунку індексу *UIRD*.

Якщо банками оголошено сім і більше ставок, але менше 11, з їх числа відкидаються одна найвища й одна найнижча ставка. Розрахунок провадиться за формулою:

$$I_{UIRD} = \sum_{i=5}^9 \frac{DS_i}{n},$$

де 5 і 9 — мінімальна і максимальна кількість ставок депозитного відсотку, що приймається до розрахунку індексу *UIRD*.

Якщо на момент визначення ставки *UIRD* від банків-учасників отримано шість і менше ставок для даного строку й валюти, значення ставки *UIRD* для даного строку й валюти не розраховується, а індексу привласнюється значення, встановлене на попередній день, коли такий індекс був розрахований [31].

Всі ставки, включаючи ті, що повідомляються банками в *Thomson Reuters*, є індикативними і їх публікація не накладає на банки ніяких зобов'язань за укладеними угодами. В той же час ці ставки відображають рівень реальних відсоткових ставок, за якими банки-учасники на даний момент готові приймати депозити фізичних осіб. Публікація даних про індекс депозитної ставки дозволяє вкладникові одержувати орієнтир середнього рівня доходності депозиту, що особливо актуально при виборі банку із числа найбільших для розміщення коштів. Якщо процентна ставка в певному банку менше, ніж значення індикатора на відповідний період, то варто вибрати банк із більше вигідною ставкою. Якщо ставка вкладного відсотка на рівні індикатора або незначно вище — цей банк є привабливим для розміщення в ньому заощаджень. Якщо ставка депозитного відсотку істотно вище, це може свідчити про високу ризикованість діяльності такого банку, тому для розміщення заощадження краще вибрати інший банк.

Проте, індекс *UIRD* не є бездоганим орієнтиром вибору банку для розміщення населенням на його рахунках своїх заощаджень, адже він не враховує рівень надійності банківської установи й розраховується на основі інформації про рівень вкладного відсотка тільки по 20-найбільш великим за величиною сформованого депозитного портфеля фізичних осіб банкам, що в певній мері не відображає середню ринкову доходність цих депозитів.

Альтернативою українському індексу процентних ставок по депозитах фізичних осіб (*UIRD*) є Перший український депозитний індекс (*FUDI*). Його введення ініційоване «Українським кредитно-рейтинговим агентством» (*UCRA*) разом з порталом *Finance.ua*. «Українське кредитно-рейтингове агентство» — незалежне рейтингове агентство, що надає послуги з оцінки кредитоспроможності українських підприємств, фінансових установ і муніципалітетів, має статус уповноваженого агентства НКЦБФР України.

Дані індекс *FUDI* перебувають у вільному доступі в Інтернеті. Метою створення даного інтернет-майданчику є інформаційна підтримка українських вкладників при виборі банку для розміщення внесків, не тільки по рівню прибутковості депозиту, але й з урахуванням рівня надійності банку.

Між індексом *UIRD* і індексом *FUDI* є наступні відмінності:

- 1) при розрахунку першого із цих індексів *UIRD Thomson Reuters* бере дані про номінальні ставки по «класичному» депозиту 20 найбільших банків і публікує середні ставки по великим банками, але не враховує фінансову їх надійність і кредитоспроможність. При розрахунку індексу *FUDI* у розрахунок приймаються дані про рівень прибутковості внесків більшої кількості банків в українській гривні, доларах США і євро. Рівень прибутковості визначається Адміністрацією порталу *Finance.ua* шляхом порівняння даних про депозитні ставки банків, наданих порталом, з базовим рівнем прибутковості. За базовий рівень приймається індекс *UIRD* по депозитах фізичних осіб (для періоду розміщення 12 мі-

сяців). Для розрахунку рівнів прибутковості банків використовуються дані про фактичні депозитні ставки в українських банках, що надаються ними для розміщення на *Finance.ua*;

- 2) індекс *UIRD* ураховує тільки рівень прибутковості депозитів, тоді як індекс *FUDI* є інтегральним показником, що враховує одночасно, як платоспроможність банку, так і прибутковість його депозитів.

Рейтинг надійності банку визначається за спеціальною шкалою з літерними значеннями від *A* до *F* (табл. 4). Для присвоєння рейтингів надійності банку використовується спеціальна методологія *UCRA*, що враховує не тільки власну фінансову стабільність банку, але і його здатність протистояти негативним зовнішнім факторам, а також можливість одержання фінансової підтримки. При цьому враховуються такі характеристики, як ринкова частка, капіталізація, ліквідність, якість активів, якість пасивів, ефективність діяльності банку. Крім того, банк перевіряється на предмет наявності фактів порушення строків повернення депозитів, а також фактів введення в банк тимчасової адміністрації. Це відображає ймовірність виникнення в кожного банку проблем з виконанням зобов'язань з повернення депозитів і дозволяє порівняти його надійність із надійністю інших установ. Аналіз проводиться на основі офіційної публічної інформації, а також за даними, наданими банками.

Таблиця 4

**Шкала оцінки надійності банку для розрахунку
Першого українського індексу депозитів *FUDI* ***

Літерна компонента і рівень надійності банку для вкладника — фізичної особи	Характеристика рівня надійності банку для вкладника-фізичної
<i>A.</i> Найвища надійність	Найвища надійність серед українських банків. Низька чутливість до несприятливих зовнішніх факторів
<i>B.</i> Висока надійність	Висока надійність у порівнянні з іншими українськими банками, чутливість до несприятливих зовнішніх факторів невисока, але вище, ніж у банків з рівнем рейтингу <i>A</i>
<i>C.</i> Надійність вище середньої	Рівень надійності вище, ніж достатній. Чутливість до несприятливих зовнішніх факторів вище, ніж у банків з рівнями рейтингів <i>A</i> і <i>B</i>
<i>D.</i> Середня надійність	Достатній рівень надійності, помірна чутливість до несприятливих зовнішніх факторів
<i>E.</i> Надійність нижче середньої	Прийнятний рівень надійності, але висока чутливість до несприятливих зовнішніх факторів
<i>F.</i> Низька надійність	Недостатня надійність, дуже висока чутливість до несприятливих зовнішніх факторів

* Складено за інформацією джерела [32].

Визначення другої складової індексу *FUDI* — рівня прибутковості внесків — виражається цифровим значенням від 1 до 6 (табл. 5).

У цій шкалі цифра встановлюється шляхом порівняння даних про депозитні ставки банку з базовим рівнем прибутковості.

На основі даних про літерну і цифрову компоненту індексу *FUDI* потенційний вкладник має можливість вибрати банк із прийнятним для нього рівнем прибутковості й надійності; при однаковому рівні надійності банку вибрати банк із найбільшим рівнем прибутковості; при однаковому рівні прибутковості вибрати банк із прийнятним для вкладника рівнем надійності. Рейтингове агентство *UCRA* бере дозвіл у банку на використання його першої інформації для розрахунку індексу, щоб виключити ма-

Таблиця 5

**Шкала оцінки рівня прибутковості депозитів фізичних осіб
для розрахунку індексу депозитів *FUDI* ***

№ з/п	Цифрова компонента і рівень прибутковості внесків фізичних осіб	Характеристика рівня прибутковості внесків
1	Найвища прибутковість	Прибутковість по внесках більше 125 % від базової
2	Висока прибутковість	Прибутковість по внесках у межах 115-125 % від базової
3	Прибутковість вище середньої	Прибутковість по внесках у межах 105-115 % від базової
4	Середня (базова) прибутковість	Прибутковість по внесках у межах 95-105 % від базової
5	Прибутковість нижче середньої	Прибутковість по внесках у межах 85-95 % від базової
6	6. Низька прибутковість	Прибутковість по внесках менше 85 % від базової

Складено за інформацією джерела [32].

Таблиця 6

Ставлення споживачів до різних видів реклами в Україні [33]

№ з/п	Різновид реклами	Довіра до виду реклами	Увага до виду реклами	Користь від реклами
1	Телевізійна реклама	11,6	56,9	14,3
2	Реклама у газетах	13,6	34,2	13,5
3	Реклама на місці продажу (плакати, листівки)	7,5	27,4	5,5
4	Реклама в журналах	7,5	23,9	6,1
5	Реклама у вітринах магазинів	6,5	20,8	5,0
6	Реклама на виставках	5,7	20,3	4,5
7	Радіореклама	5,3	18,8	3,4
8	Пряма поштова реклама вдома	2,7	17,8	3,2
9	Реклама на вуличних плакатах, щитах	4,7	16,6	3,0
10	Рекламні агенти — продавці від торговельних компаній	3,3	11,1	3,5
11	Реклама в Інтернеті	3,1	10,1	2,3
12	Реклама на транспорті	2,9	9,3	1,2
13	Реклама в кінотеатрах	2,8	9,0	2,1
14	Реклама у вагонах метро	1,8	8,9	1,6
15	Реклама на станціях та ескалаторах метро	1,3	8,9	1,2
16	Пряма реклама, яку надсилають на роботу	2,0	4,8	1,3

ніпуляцію цією інформацією, і дозвіл на публікацію розрахункового значення індексу, щоб виключити ситуацію, коли банк міг би вимагати зняти інформацію через те, що йому понизили рейтинг.

Інформація про показник прибутковості депозитів для вкладників, міняється не рідше одного разу на місяць, а у випадку надходження більше свіжих даних від банків, може мінятися й частіше. Основна інформація відносно надійності банку, що використовується для розрахунку індексу *FUDI* носить щоквартальний характер. Різниця в часовій базі складових одного і того ж індексу пояснюється тим, що надійність банку не

така мінлива, як ставки його вкладного відсотка. Надійність банку не піддана різким змінам у рамках кварталу. Проте, у разі отримання рейтинговим агентством будь-якої важливої інформації, воно може проводити позачерговий перегляд цього рейтингу.

Отже, за наявності офіційних індексів відсотків за депозитами фізичних осіб у банків є можливість оцінити свою цінову політику на ринку депозитів для фізичних осіб і встановити відсоткові ставки на конкурентному рівні. Про відповідність встановлених ними відсотків за внесками фізичних осіб індексам *UIRD* і *FUDI* банки, як ми вважаємо, повинні доводити до існуючих і потенційних споживачів депозитних послуг, використовуючи для цього сучасні способи реклами своїх депозитних продуктів, віддаючи переваги тим її видам, які найкраще сприймаються населенням.

З наведеної у табл. 6 інформації видно, що найбільшою довірою і найбільшою увагою у споживачів депозитних послуг користується телевізійна реклама і реклама у газетах.

Проте наразі банки повинні більше уваги приділити рекламі в Інтернеті, враховуючи те, що кількості користувачів Інтернету постійно збільшується. Особливо часто українці користуються Інтернетом вдома (37,9%), на роботі (35,3%), в Інтернет-кафе (клубі) — 10,1%, у школі (інституті) — 4,8%, у друзів (знайомих) — 4,6%. Використання Інтернету як каналу поширення інформації зручне й з економічної точки зору, оскільки охоплення однієї тисячі осіб за допомогою Інтернету коштує в 50 разів дешевше, ніж за допомогою телебачення [35]. За допомогою Інтернету банк може налагодити стосунки з потенційними вкладниками зі значно меншими витратами в порівнянні із прямим поштовим розсиланням. Для підтримки зв'язку з наявними і потенційними вкладниками банки повинні більш широко застосовувати і рекламувати можливість отримати по телефону чи Інтернету відповідь на питання щодо видів і умов відкриття вкладних рахунків. Практика показує, що банк має можливість відповісти на дзвінок клієнта протягом 10 сек., а на лист клієнта — протягом 2-х днів [36].

Висновки. Таким чином, проведені дослідження свідчать, що грошові заощадження населення є важливим інвестиційним ресурсом, що акумулюється банками і спрямовується на розвиток економіки країни.

Наразі на фінансовому ринку розгорнулася конкурентна боротьба серед банків та між банками і небанківськими фінансово-кредитними установами за тимчасово вільні кошти населення. Щоб утримати своє лідерство на цьому сегменті ринку фінансових послуг, банки повинні більше уваги приділяти своїй ціновій політиці, її відповідності ситуації, що складається на ринку депозитних послуг. В умовах конкуренції приватні вкладники віддають переваги тим банкам, які дотримуються середніх ринкових ставок за депозитами для фізичних осіб за достатнього рівня надійності банківської установи.

Об'єктивним орієнтиром для визначення відповідності рівня доходності внесків фізичних осіб в обраному банку середньоринковому її рівню є індекс *UIRD*, а з урахуванням, крім того, й рівня надійності банку — індекс *FUDI*.

З метою своєчасного і оперативного інформування потенційних споживачів про зміни рівня доходності депозитів фізичних осіб банки можуть використовувати сучасні форми реклами, серед яких важливе місце повинна зайняти Інтернет-реклама.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
2. Алексеєнко М. Д. Сутність і роль заощаджень в умовах ринкової економіки / М. Д. Алексеєнко // Економіка України. — 2000. — № 11. — С. 23-30.
3. Белугін Ю. М. Заощадження й безготівкові розрахунки вкладників Ощадного банку СРСР / Ю. М. Белугін. — М.: Фінанси й статистика, 1988. — 80 с.
4. Кузів І. В. Еволюція поглядів щодо сутності поняття «заощадження» / І. В. Кузів // Наукові праці НДФІ. — 2008. — № 3 (44). — С. 144-151.

5. Буркальцева Д. Заощадження населення як національний інвестиційний ресурс / Д. Буркальцева // Банківська справа. — 2007. — № 3. — С. 75-80.
6. Калач Г. Заощадження населення як чинник формування інвестиційних ресурсів держави / Г. Калач // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 6. — С. 13-16.
7. Льченко Т. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності економічної категорії «заощадження» / Т. Льченко // Вісник Львівського ун-ту. — Серія «Економіка». — 2009. — Вип. 41. — С. 213-233.
8. Шаманська О. С. Сутність і особливості заощаджень населення в умовах ринкової трансформації економіки / О. С. Шаманська // Фінанси банки, інвестиції: [науковий вісник]. — 2012. — № 3. — С. 72-77.
9. Роуз Питер С. Банковский менеджмент / пер. с англ. со 2-го изд. / Питер С. Роуз. — М.: «Дело ЛТД», 1995. — 768 с.
10. Кашин Ю. С. Заощадження населення в СРСР / Ю. С. Кашин. — М.: Фінанси й статистика, 1979. — 174 с. (с. 7).
11. Аржевітін С. Сукупні заощадження населення умовах державного регулювання ресурсного потенціалу банків України / С. Аржевітін // Економіст. — 2010. — № 10. — С. 20-22.
12. Свердин М. М. Механізм формування заощаджень населення: фіскальні чинники стимулювання / М. М. Свердин // БізнесІнформ. — 2009. — № 4. — С. 27-31.
13. Олійник А. В. Економічні чинники стимулювання залучення заощаджень населення у банківську систему в умовах доларизації економіки / А. В. Олійник, О. А. Романюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2010. — Т. 3. — № 3. — С. 169-172.
14. Ворошило В. В. Формирование депозитного портфеля домохозяйств в условиях финансового кризиса / В. В. Ворошило // Экономика и управление. — 2009. — № 2-3. — С. 113-117.
15. Ван-Хауз Дэвид Д. Современные деньги и банковское дело / Дэвид Д. Ван-Хауз, Роджерс Лерой Миллер; пер. с англ. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 856 с.
16. Коцюрубенко Г. Проблеми формування заощаджень домогосподарств / Г. Коцюрубенко. Формування заощаджень українськими домогосподарствами // Вісник КНЕТУ — 2011. — № 5. — С. 71-81.
17. Макроекономічні цілі та наслідки формування заощаджень населення // Доходи та заощадження в перехідній економіці України // [В. Бандера, В. Буняк, О. Ватаманюк та ін.]; С. Панчишин [ред.], М. Савлук [ред.]. — Л.: Видав. центр НЛУ ім. Івана Франка, 2003. — 406 с.
18. Жупанин В. В. Заощадження населення як джерело залучення коштів в економіку України : Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / В. В. Жупанин. — К.: Науково-дослідний фінансовий інститут при Міністерстві фінансів України, 2009. — 21 с.
19. Франченко О. Л. Використання заощаджень населення в інвестуванні економіки країни через структури фондового ринку / О. Л. Франченко // Економічний часопис — XXI. — 2010. — № 9/10. — С. 26-29.
20. Карковська В. Я. Заощадження як джерело інвестиційних ресурсів у національній економіці / В. Я. Карковська // Економічний простір. — 2008. — № 9. — С. 32-39.
21. Аржевітін С. Сукупні заощадження населення в умовах державного регулювання ресурсного потенціалу банків України / С. Аржевітін // Економіст. — 2010. — № 10. — С. 20-22.
22. Вовчак О. Д. Вклади населення як важливе джерело фінансування банківської інвестиційної діяльності / О. Д. Вовчак // Науковий вісник НЛТУ України: [Збірник науково-технічних праць]. — Львів: НЛТУ України. — 2007. — Вип. 17.5. — С. 134-144.
23. Варода Л. Роль заощаджень населення у формуванні банківського капіталу / Л. Варода // Вісник Тернопільської академії народного господарства. — 2005. — № 3. — С. 74-81.
24. Петренко Я. Неорганізовані нагромаджені заощадження в механізмі трансформації заощаджень в інвестиції / Я. Петренко // Економіка України. — 2010. — № 1. — С. 54-59.
25. Савлук М. Грошові заощадження населення як ресурс фінансового ринку / М. Савлук // Роль грошових заощаджень населення в розбудові економіки України. Матеріали науково-економічної конференції 19 лютого 2009 р.; наук. ред. А. А. Мороз. — К.: КНЕУ, 2002. — 193 с.
26. Ватаманюк О. З. Зоощадження в економіці України: макроекономічний аналіз: [монографія] / О. З. Ватаманюк. — Львів: видавничий центр Львівського національного університету ім. І. Франка, 2007 — 536 с.

27. Макконнелл К. Р. Принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю [перекл. з англ. 11-го вид.]. — К.: Хагас-Демос, 1993. — Т. 1. — 400 с.
28. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. Кейнс. — М.: Гелиос АРВ, 2002. — 352 с.
29. Самуэльсон П. А. Макроэкономика : [учебник] / П. А. Самуэльсон, В. Д. Нордгауз; пер. с англ. — К.: Основы, 1998 — 676 с.
30. Sloman J. Economics / J. Sloman. — London: Harvester Wheatsheaf, 1995. — 601 p.
31. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює регулювання в сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/uoazk/RK2462012.pdf>.
32. Индекс ставок по депозитам физических лиц [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://index.minfin.com.ua/index/deposit>.
33. Методика определения индекса Fudi [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://fudi.finance.ua/methodology>.
34. Фут Н. Будущее медиа — сейчас / Н. Фут // Маркетинговые исследования в Украине. — 2008. — № 3(22). — С. 50-54.
35. Исследование отношений украинцев к рекламе в 2007 году // Маркетинговые исследования в Украине. — 2008. — № 1 (26). — С. 73-79.
36. Путеводитель для банкиров [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.prostobankir.com.ua/marketing_reklama_pr.

Представлено в редакцію 22.04.2013 р.